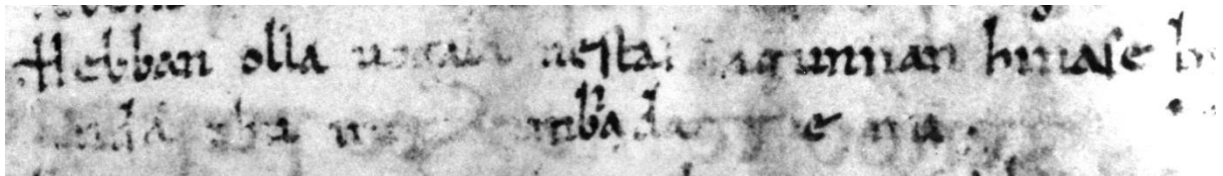

Taal & Theorie: taalgeschiedenis
(collegeweek 3.6, 3.7 en 3.8)
Lerarenopleiding Nederlands FO

Collegemateriaal

Inhoud

tekst	titel	datering	pagina
1	Wachtendonkse Psalmen	Oudnederlands, 10 ^e eeuw	3
2	Olla vogola	Oudnederlands, 12 ^e eeuw	4
3	Karel ende Elegast	Middelnederlands, 13 ^e eeuw	4
4	Wilhelmus	Nieuwnederlands, 16 ^e eeuw	5
5	Reynaert	Middelnederlands	6 + 7
opdr.	Sorteertaak klankveranderingen	n.v.t.	8
6 - 9	Gekaapte Brieven	Nieuwnederlands, 17 ^e + 18 ^e eeuw	9 - 12
bijlage 1	fonetisch alfabet		13
bijlage 2	taalveranderingen		14 - 18
bijlage 3	naamvallen		19

Tekst 1 – Oudnederlands (10^e eeuw)

Fragment psalm 65 Wachtendonckse psalmen (= 66 in huidige bijbelvertalingen).

- 2 Singit gode al ertha, lof quethet namon sinin, geuet
guolihheide loui sinin
'Zingt voor God, heel de aarde, looft zijn naam, maakt zijn
lof heerlijk.'
- 3 Quethit gode, so eiselika thing sint uerk thina herro, an
menigi crefti thinro liegon sulun thi fiunda thina
'Zegt tot God: Hoe geducht zijn uw werken, Heer;
vanwege uw machtige grootheid zullen uw vijanden u
veinzend hulde brengen.'
- 4 Al ertha bede thi in singe thi, lof quethe namin thinin
'De hele aarde moge u aanbidden en u psalmzingen, moge
uw naam loven.'
- 5 Cumit in gesiet uerk godis, egislikis an radon ouir kint
manno
'Komt en ziet de daden van God, geducht in zijn doen
jegens de mensenkinderen.'
- 6 Thie kierit seo an thurrithon, an fluode ouirlithon solun
mit fuoti, tha sulun uuir blithan an imo
'Hij die de zee in het droge verandert, te voet zullen zij de
rivier oversteken; daar zullen wij ons in hem verheugen.'
- 7 Thie uualdonde ist an crefte sinro teuuon, ougun sina ouir
thiadi scauuuont, thia uuitherstridunt ne uuerthint irhauan
an sig seluan
'die door zijn sterkte voor eeuwig heerst; zijn ogen slaan
de volken gade; de weerspanningen zullen zich niet op
zichzelf verheffen.'

Tekst 2 – Oudnederlands (12^e eeuw)

Hebban olla vogala nestas hagunnan,
hinase hic enda thu, uuat unbidan uue nu?

Tekst 3 – Middelnederlands (13^e eeuw)

Vers 1171-1187 uit de ridderroman Karel ende Elegast. Elegeast, de door koning Karel ten onrechte verstoten ridder, is opgeroepen om in een tweegevecht met zijn tegenstrever Eggeric te bewijzen dat hij onschuldig is.

1. Doen elegast die ridder goet	1. Toen Elegast, die goede ridder,
2. Quam in des conincs sale	2. in de zaal van de koning kwam,
3. Nv moechdi horen sine tale	3. Moet je horen wat-ie toen zei.
4. Hi seide god hoede dit ghesinde	4. Hij zei: ‘God bescherme dit gezelschap,
5. Den coninc ende dat ic hier vinde	5. de koning en alwie ik hier aantref,
6. Mer eggeric en groetic niet	6. maar Eggeric groet ik niet.
7. God die hem crucen liet	7. God, die liet zich kruisigen
8. Om onsen wille vele vermach	8. om onzentwil, vermag veel,
9. Die late mi sien op desen dach	9. die moge me vandaag nog laten zien,
10. En maria die maghet soete	10. En Maria, die zoete maagd,
11. Datmen te winde hanghen moete	11. dat Eggeric van Eggermond wordt
12. Eggheric van eggermonde	12. opgehangen.
13. Mochte god doen sonde	13. Mocht God ooit hebben gezondigd,
14. So heeft hi sonde ghedaen	14. dan heeft Hij dat gedaan
15. Dat hi der galgen is ontgaen	15. door Eggeric aan de galg te laten
16. Om dat hi swoer mijns heeren doot	16. ontsnappen.
17. Sonder bedwanc oft noot	17. Want Eggeric heeft de dood van mijn heer
	gezworen,
	17. en dat was nergens voor nodig.’

Tekst 4 – Nieuwnederlands (16^e eeuw)

1. Edel en Hooch geboren
2. Van Keyserlicken Stam:
3. Een vorst des Rijcks vercoren
4. Als een vroom Christen Man,
5. Voor Godes Woort gepreesen,
6. Heb ick vrij onversaecht,
7. Als een Helt sonder vreesen
8. Mijn Edel bloet ghewaecht.

9. Mijn Schilt ende betrouwen
10. Sijt ghy, O Godt mijn Heer,
11. Op u soo wil ick bouwen
12. Verlaet my nemmermeer:
13. Dat ick doch vroom mach blijven
14. U dienaer taller stondt,
15. Die Tyranny verdrijven,
16. Die my mijn hert doorwondt.

Tekst 5 – Fragment Reynaert

'O wy, Tybeert, twi sisi bloode?
1195 Wanen quam huwer herten desen wanc?'
Tybeert scaemde hem ende spranc
Daer hi vant groet ongherec,
Want eer hijt wiste, was hem een strec
Omme sinen hals arde vast.
1200 Dus hoende Reynaert sinen gast.
Alse Tybeert gheware wart
Des strecs, wart hi vervaert
Ende spranc voert. Dat strec liep toe.
Tybeert moeste roupen doe
1205 Ende wroughede hem selven dor den noot.
Hi makede een gheroup so groot
Met eenen jammerliken ghelate,
Dat Reynaert hoerde up der strate,
Buten, daer hi alleene stoet,
1210 Ende riep: 'Vindise goet,
Die muse, Tybeert, ende vet?
Wiste nu dat Martinet,
Dat ghi ter taflen satet
Ende dit wiltbraet dus hatet,
1215 Dat ghi verteert in weet hoe, Hi
sauder hu saeuse maken toe.
So hovesch een cnape es Martinet!
Tybeert, ghi singhet in lanc so bet.
Pleecht men tes coninx hove des?

Bron: http://www.dbnl.org/tekst/_vos001vosr01_01/_vos001vosr01_01_0002.php

Tekst bij audiofragment: <https://soundcloud.com/scientias-nl>

Fragment Reinaert – moderne vertaling | <http://www.reynaertgenootschap.be/node/83>

Tekst 5 – Fragment Reynaert (vertaling)

'Welwel, Tybeert, bangerik!

Sinds wanneer doet gij zo flauw?'

Tybeert schaamde zich en gauw
sprong hij door het gat naar binnen.

Maar voor hij zich goed kon bezinnen,
zat hij met zijn kattenkop gevangen
in een vossenstrop.

Wat lachte Reynaert hem toen uit!

Tybeert schrok en sprong vooruit
waardoor de strik nog vaster liep.

Hij stikte bijna. In paniek gilde hij
zijn doodsangst uit. Hij deed dat
zo verschrikkelijk luid dat zijn

jammerlijk geblaat te horen was
tot ver op straat. Daar stond

Reynaert op de stoep en riep:

'Vindt ge ze goed die muizen? Zijn
ze lekker vet? Tybeert, als die

Martinet nu wist dat ge aan tafel
zat en zomaar van zijn wildbraad
at, dan zou hij u een sausje maken
dat u zeker goed zou smaken! t'Is
zo een sympathieke jongen!

Apropos- zo mooi gezongen als
vandaag hebt ge nog nooit!

Heeft het hof dat al gehoord?

Sorteertaak Taalgeschiedenis

Plaats de volgende begrippen in de juiste vakken: vocalisering, fronting, vocaalreductie, voicing, diftongering, apocope, procope, syncope (=deletie middenin woord). Soms kun je termen in meerdere vakken plaatsen.

1. klanken die verdwijnen	2. klanken die erbij komen
3. vocalen die veranderen	4. consonanten die veranderen

Tekst 6 | Brief uit 1672 <http://www.gekaaptebrieven.nl/tekst/brief/11>

1. wonderlijke saken, die heden met het sijne in Indien was
2. had weijnich reden weder hier te willen sijn, soo de tijden
3. dus lange willen duren men sal hier alle kael werden
4. ik hebbe al mijn silver al aen(de) 200 p(enning)e gegeven met een
5. pertij gout daer bij, en(de) de reste in gelt, en(de) noch sal
6. ik dese weke al weder moeten betalen, de schepen
7. varen niet de kaes gelt 7 a 71/2 g(u)l(den) de boeren betalen
8. niet de stat hoorn geeft geen renten in somma heel
9. desolaet staet het om, doch hopen echter god sal ons
10. redden, u swager de vrij is geworden vice president
11. van schepenen, doch aende regeringe is heden niet
12. soets, alle amten sullen aenstaende jaer de helfte van haer
13. tractementen missen en(de) aent gemeen betalen, doch in
14. alle dese ramspoedicheden vaert maet zeeuw wel
15. alwaer onlooftelijke buijt door de capers wert opgebracht
16. onder andere hebbe sij een engelse oostindisch vaerder genomen
17. rijkel(ijk) geladen, alsmede een frans schip met vijff lasten
18. silver neffens andere goederen en(de) honderde andere prijzen
19. ue. vrou en(de) dochter sijn noch gesont, ik ben neffens mijn
20. vrou wel drij weken siek geweest, is nu met ons ijts beter
21. wete vorder niet veel te adviseren dan dat de burgers
22. alhier alle noch niet in volcomen gerustheijt sijn
23. maer is een schrickelijke haet en(de) jalousie onder vele
24. Regnerende, god geve ons vrede van binnen en(de) bujten
25. waermede dan affbrekende blijve ik naer mijne
26. gebiedenis en(de) ue. godes bescherminge bevolen hebbende
27. UE. genegene Broeder
28. Otto Hinlopen
29. actum hoorn den 13. dec(em)b(ri)s, a(nn)o 1672.

Tekst 7 | Brief uit 1672

<http://www.gekaaptebrieven.nl/tekst/brief/297>

1. Looft Godt boven al in Surname den14 september 1672
2. Min beminde huisvrouw Elijsabet Gillis
3. Jck wense ul ghesontheijt van het minne heb
4. Jck godt te bedancken voor sinne groete ghe-
5. naede en verlange seere hoe dat het met
6. ons vaederlant toeghet ende wij sin hier
7. in groete vreesse, wij oope dat het godt alles
8. ten besten sal keere tot sinnes snaems
9. heere ende tot onser salichijt, voors soo gaet
10. het noch eel slecht met den ontvanck soo
11. dat Jck weinnich can afschepe Jck oope
12. dat het daer meede aest sal betere soo wij
13. hier maer moegen gerust weese, Jck oope
14. in de toecommende voor soomer tuis te
15. weesen sooder meer schepen comme) daer
16. Jck can meede come want al de schepen
17. die hier sin sullen vertrecke eer dat Jck
18. min schulden in hebbe tot min leet wees[en]
19. wat Jck afschepe cont ul sien bij den brief
20. aen freere Abraham Vlaminck Jck sende aen
21. ul met Pierter [boven regel: ter] heerensen een paertie letterhouten
22. stocken oock een alf oxhooft leemon sop met
23. een alf xhooft goet sucker gemerckt met
24. [in margine: LG] dit voorstaende merck, noch een briefve van
25. drie dicke tons om die te onfangen van min
26. cosin huibrecht pietersen huisvrouw voors
27. zijt aertelick ghegroet met de kinders en de
28. vrienden zijt den heere bevoole min welbem(inde)
29. ende lieve huisvroue, van ul man Jacob van de Velde

Tekst 8 | Overlijdensbericht/ nalatenschap uit 1780

<http://www.gekaaptebrieven.nl/tekst/brief/3921>

1. WelEdle Heer & Mevrouw
2. Hooggeagte Neeff & Nigt
3. Alzoo het den Vrijmagtigen Godt, na zijn onveranderlijk
4. Raadsbesluit, behaagt heeft, onze waarde en teedergeliefde Moeder,
5. MARIA VAN NIEL, laast Weduwe van Coenraad
6. Beuninger, na een Ziekte van weinig dagen en daar op
7. volgende Beroerte, zeer subiet, heden morgen ten 5 uren, in
8. den Ouderdom van 67 Jaren, 3 Maanden en 14 Dagen,
9. door een zagte doodt, uit dit leven, ((zoo wij hopen)) in zijn
10. Eeuwige Heerlijkheid overtenemen; zoo hebben wij niet kunnen
11. afzijn UWELedLens van dit ons smertelijk en hartgrievend
12. Verlies kennisse te geven; niet twijffelende of UWEd(e)Lens
13. zult in deze onze regtmatige droefheid wel willen deel nemen.
14. Wenshende dat Godt UWEdLens lange voor zulke of andere
15. Sterfgevallen genadelijk zal bewaren. Blijvende met alle
16. hoogachting
17. [gat] EdLe Heer & Mevrouw
18. [gat][g]eagte Neeff & Nigt
19. [gat]IEd(e)Lens Bedroefde Dienaars,
20. [gat] JEREMIAS VAN NIEL.
21. CORNELIS KOLFF.
22. Rotterdam,
23. den 9 February 1780.
24. Aanden WelEdLen Heer Mr A. E. de Lij benevens Mevrouw
25. Zijn WelEdLe geagte Beminde .

Tekst 9 | Reglement uit 1781

<http://www.gekaaptebrieven.nl/tekst/brief/5372>

1. Artic(el) 1
2. Soo draa hier van d Uijtkijke Chijn Gedaan werd van
3. scheepen te sien soo sal een offe zier met caloep wiens
4. volk op de uijtkijk is aan land vaaren in zien of van d in
5. koomende scheepen het chijn van verkenning Gedaan werd
6. met d prinsevlag van de voortop met een canon schot
7. sulks niet Geschiede sal voor de vijand werde aan gezien

8. Artic(el) 2
9. Bij in come van onse scheepen sal een igelijk verpligt
10. zyn sijn caloep of boot Gereet te houde om sulk schip
11. behulp saam te zijn

12. Artic(el) 3
13. Soo een der scheepe door de vijand te sterk mogt
14. werde aan Gevalle soo sulle die geen die niet aan
15. de vijand kunde koomen den aangetaste met volk
16. en schiet Geweer te hulp koomen en sulks te verigte
17. sal vant command(eu)r schip des prinse Geus van de boegsprit[?]
18. waayen

19. Artic(el) 4
20. Soo het noodig geoordeelt Werd om een vijandlik
21. schip met magt te Entere die ons door sijn swaar
22. geschut sogt in de grond te booren eer wij hem kunde
23. beschiette sal sulk met alle magt van volk moete
24. Geschieden Gem. de vijand van voor en agtere Gelijk
25. aan boort roeijen om sulks te verigte sal de command(eu)r
26. schip d roode vlag van de bezaansroede waajen

27. Artic(el) 5
28. Soo de scheepen door hoog noot gedwonge werd sig
29. over te geeven soo sal sulks niet mooge geschieden
30. Voor dat een igelijk de zijn om berukbaar Gemaakt
31. heeft het met aan d Grond of aan brand Gestooke te
32. hebben als dan sal van ider schip 3 canonschooten
33. gedaan werd en dan zal de command(eu)r de roode vlag
34. van de Groote steng laten waajen

35. Int schip hoog Carspel G. Harmeyjer den 24 mey a(nn)o 1781

Bijlage 1 - fonetisch alfabet
Medeklinkers (consonanten)

stemloos	IPA	stemhebbend	IPA
pot	[p]	bot	[b]
tam	[t]	dam	[d]
kar	[k]	garçon	[g]
fiets	[f]	vier	[v]
samen	[s]	zaad	[z]
chef, douche	[ʃ]	journaal	[ʒ]
chaos, lach	[x]	gat	[ɣ]
		hand	[ɦ]
		la	[l]
		rij	[r]
		maan	[m]
		na	[n]
		slang	[ŋ]
		jas	[j]
		wie	[v]

Klinkers (vocalen)

ongespannen	IPA	gespannen	IPA
kat	[ɑ]	kaas	[a:]
pet	[ɛ]	pees	[e:]
pit	[ɪ]	Piet	[i]
op	[ɔ]	hoop	[o:]
put	[ʏ]	fuut	[y]
		reus	[ø:]
		boek	[u]
spade	[ə]		

Tweeklanken (diftongen)

klinker	IPA
tijd	[ɛi]
huis	[œy]
koud	[ʌu]